

Kritik mot Överförmyndarnämnden i Malmö kommun för långsam handläggning av ett ärende om entledigande av god man

Beslutet i korthet: En person begärde hos en överförmyndarnämnd sitt entledigande från två uppdrag som god man (11 kap. 19 § andra stycket föräldrabalken). I fråga om det ena ärendet begärde han sex månader efter framställan till nämnden rättens prövning av om han hade skälig orsak att bli entledigad som god man innan en ersättare hade utsetts (11 kap. 19 a § första stycket föräldrabalken). Nämnden vidtog vissa åtgärder för att hitta en lämplig ersättare efter det att den gode mannen vänt sig till tingsrätten. Trots dessa åtgärder tog det närmare ett år innan ett entledigande kunde ske. Även med beaktande av bl.a. att ärendet varit av komplicerad art anser JO att överförmyndarnämnden förtjänar kritik för den långsamma handläggningen. I anslutning till sin granskning av detta ärende bekräftar JO att en process vid tingsrätten inte utgör hinder mot att en nämnd fortsätter arbetet med att hitta en lämplig ersättare för att kunna entlediga ställföreträdaren med stöd av 11 kap. 19 § andra stycket föräldrabalken.

Handläggningen av det andra ärendet om entledigande drog också ut på tiden hos överförmyndarnämnden. Enligt JO har tidsutdräkten med hänsyn till omständigheterna dock inte varit sådan att nämnden förtjänar kritik i denna del. JO uttalar sig här även om vissa handlägningsfrågor.

I beslutet uttalar sig JO slutligen om underrättelseskyldigheten enligt 11 § förvaltningslagen.

Anmälan

I en anmälan som kom in till JO den 5 april 2019 framförde AA klagomål mot Överförmyndarnämnden i Malmö kommun och nämndens handläggning av ett antal ärenden om entledigande av god man respektive förvaltare. Han uppgav bl.a. att han begärt sig entledigad från flera sådana uppdrag men att det ännu inte hade fattats något beslut om entledigande, trots att det äldsta ärendet var nästan sex månader gammalt.

Utredning

JO hämtade in dagboksblad och diarieförda mejlkonversationer i de ärenden hos överförmyndarnämnden där AA var förordnad som god man eller förvaltare och i vilka han begärt sitt entledigande.

Därefter begärde JO att överförmyndarnämnden skulle yttra sig över handläggningen av AA:s begäran om entledigande i ärendena med aktnummer 922293 och 925176. Yttrandet skulle särskilt belysa hur handläggningen hade förhållit sig till kravet på snabb handläggning enligt 9 § förvaltningslagen (2017:900), FL, om kravet på underrättelse enligt 11 § samma lag samt reglerna i 11 kap. 19 och 19 a §§ föräldrabalken, FB. Yttrandet skulle även innehålla en redogörelse för de åtgärder som nämnden hade vidtagit för att hitta en ny ställföreträdare i ärendena. Nämnden skulle vidare redovisa sin bedömning av det som hade kommit fram.

I sitt remissvar anförde överförmyndarnämnden följande:

Yttrande

Allmänt om enheten för överförmyndarärendens arbete för snabbare hantering av bytesärenden

När en begäran om att få bli utbytt kommer in från en ställföreträdare skickas en bekräftelse till ställföreträdaren med information om att personen kvarstår i uppdraget tills byte har skett.

Därefter läggs en kort anonymiserad information om ärendet ut på ett mailutskick som skickas till samtliga ställföreträdare som är intresserade av att ta fler uppdrag, cirka 370 personer. Om ingen hör av sig läggs ärendet ut på nytt. Om svar inte inkommer från mailutskicken ringer handläggare till ställföreträdare som kan tänkas vara intresserade av uppdraget. Om ingen frivillig ställföreträdare kan hittas i ärendet kan det sedan september 2019 lämnas över till förvaltarenheten i Malmö Stad, om uppdraget är av komplicerad art.

Överförmyndarnämndens mål är att byte ska ske inom 90 dagar i 85 % av de ärenden där en god man eller förvaltare begärt att få bli utbytt.

Överförmyndarnämnden har brist på frivilliga ställföreträdare, vilket påverkar möjligheterna att snabbt hitta nya ställföreträdare till bytesärenden. Detta är den främsta anledningen till att handläggningstiden i enskilda ärenden kan bli längre än målsättningen. Framförallt är det svårt att hitta ställföreträdare till mer krävande ärenden.

För att minska bristen på ställföreträdare har sedan maj 2019 avsatts en handläggare för att enbart arbeta med rekrytering av nya ställföreträdare. Med hjälp av kommunikationsavdelningen har sedan januari 2019 ett arbete pågått kring marknadsföring med syfte att rekrytera fler lämpliga ställföreträdare. En marknadsföringskampanj med flertalet insatser kommer att pågå året ut och nya insatser kommer att genomföras även under nästkommande år.

Kommunfullmäktige i Malmö beslutade den 27 september 2018 att inrätta en s.k. förvaltarenhet med anställda ställföreträdare under funktionsstödsnämnden i Malmö stad. Detta med syfte att förvaltarenhetens ställföreträdare ska ta uppdrag som gode män och förvaltare i mer komplexa och svårrekryterade ärenden.

Avsikten var, i enlighet med kommunfullmäktiges beslut, att funktionsstödsnämnden skulle starta upp förvaltarenhetens verksamhet i januari 2019. I vart fall förväntades verksamheten vara i gång under tidig vår 2019. Inrättandet av förvaltarenheten tog dock längre tid än planerat, vilket varit utom överförmyndarnämndens kontroll. Förvaltarenheten kom igång med sin verksamhet först i slutet av augusti 2019 och ställföreträdarna på förvaltarenheten började ta sina första uppdrag i september 2019.

Handläggning av begäran att bli entledigad i ärende 925176**Sammanfattning**

AA inkom den 14 januari 2019 med en begäran om entledigande för det fall att han inte medgavs extra arvode för uppdraget. Den 24 september 2019 beslutade enheten för överförmyndarärenden att entlediga AA från uppdraget. En ställföreträdare anställd hos förvaltarenheten i Malmö stad förordnades samtidigt till ny god man.

Anledningen till att ärendet dragit ut på tiden beror på att det inte gått att hitta någon frivillig ställföreträdare som velat åta sig uppdraget. Till detta kommer även att en av huvudmannens närmaste anhöriga har ställt sig emot att en ställföreträdare utses som inte arbetar på förvaltarenheten. Huvudmannens tillstånd är sådant att han inte själv kan lämna samtycke till förordnande av en god man. Så fort förvaltarenheten kom igång med sin verksamhet, skickades uppdraget över dit. När skriftligt åtagande från ställföreträdare på förvaltarenheten inkommit och närmast anhöriga fått möjlighet att yttra sig över föreslagen ny ställföreträdare, fattades beslut om byte och AA entledigades därmed från uppdraget.

Överförmyndarnämnden har inte skickat ut en särskild underrättelse till AA med förklaring om att ärendet är väsentligt försenat, enligt 11 § förvaltningslagen. Enheten för överförmyndarärenden har däremot varit i kontakt med AA kontinuerligt under ärendets handläggning och förklarat varför det tar tid att hitta en ny ställföreträdare i ärendet. AA har ansökt om omedelbart avgörande enligt 12 § förvaltningslagen och ansökt till tingsrätten om entledigande enligt 11 kap. 19–19 a §§ föräldrabalken.

Ärendets gång

AA förordnades som god man i ärendet den 15 november 2018. Den 14 januari 2019 begärde han omprövning av arvodesbeslut och för det fall enheten för överförmyndarärenden inte skulle bevilja extra arvode önskade han bli entledigad från uppdraget. Prövning gjordes den 16 januari 2019 och då enheten inte funnit skäl eller grund att ändra beslutet skickades begäran vidare till tingsrätten som överklagande. Bekräftelse av mottagen begäran om entledigande skickades samma dag till AA med erinran om kvarstående i uppdraget. Där framgick även att det förekommer väntetid gällande byte av god man/förvaltare. Den 21 februari 2019 beslutade tingsrätten att lämna AA:s överklagande av arvodesbeslutet utan bifall.

Den 22 januari 2019 samtalade handläggare på enheten för överförmyndarärenden med AA om ärendet och kom överens om att avvakta byte tills vidare. Enheten har varit i kontakt med AA den 5 april och den 2 maj 2019 beträffande handläggningen av ärendet samt andra ärenden där han begärt sig entledigad. AA har den 19 juli 2019 med stöd av 12 § förvaltningslagen begärt att överförmyndarnämnden avgör ärendet. Överförmyndarnämnden avslög denna begäran den 9 augusti 2019.

Det aktuella uppdraget lades på mailutskick tre gånger, den 5 april, den 13 juni och den 23 juli 2019. En ställföreträdare hörde av sig efter mailutskicket den 23 juli 2019 och uppgav att hon var intresserad av ärendet. Sammanfattning skickades hem till den intresseanmälda. Den 6 augusti 2019 återkom hon och uppgav att hon inte var intresserad av uppdraget. Ingen ställföreträdare lämnade sin intresseanmälan vid de två tidigare utskicken.

Huvudmannens pappa har hört av sig till enheten för överförmyndarärenden vid ett flertal tillfällen mellan den 18 januari och den 20 juni 2019 och meddelat att han önskar att den tidigare ställföreträdaren på nytt utses till god man. Huvudmannens mamma har hört av sig vid ett flertal tillfällen mellan den 18 januari och den 24 juni 2019 och uppgett att hon inte önskar att tidigare ställföreträdare utses som god man för huvudmannen, samt att hon önskar att en professionell ställföreträdare med anställning hos förvaltarenheten i Malmö

utses. I samband med att en person anmälde sitt intresse för ärendet i juli 2019 hörde hon på nytt av sig och meddelade att hon inte önskar att en frivillig ställföreträdare utses, utan att någon från förvaltarenheten utses istället. Tidigare ställföreträdare har meddelat att hon inte önskar åta sig uppdraget igen.

Mellan den 22 januari och den 17 juli 2019 har tre utredningar om klagomål från de anhöriga mot AA genomförts. Samtliga utredningar har avskrivits från vidare handläggning, då det som framkommit inte föranlett skäl att rikta kritik mot hur AA skött sitt uppdrag.

Den 19 juni 2019 inkom föreläggande från tingsrätten avseende AA:s ansökan om upphörande av godmanskapet för den aktuella huvudmannen. AA hade i första hand yrkat att godmanskapet skulle upphöra, i andra hand att han skulle entledigas och att uppdraget under en tid sakna god man. Enheten för överförmyndarärenden avstyrkte AA:s begäran om entledigande, eftersom enheten gjorde bedömningen att huvudmannens behov av att ha en ställföreträdare vägde tyngre än de skäl AA angett för att bli entledigad. Enheten uppgav även att ärendet kommer att överlämnas till förvaltarenheten och att förvaltarenheten kommer påbörja sitt arbete i mitten av augusti 2019. Den 22 juli 2019 avslog tingsrätten AA:s begäran.

Den 20 augusti 2019 skickades uppdraget över till den nystartade förvaltarenheten. Skriftligt åtagande från en ställföreträdare på förvaltarenheten inkom den 13 september 2019 och information om vem som åtagit sig uppdraget skickades samma dag till närmast anhöriga (föräldrarna) för eventuellt yttrande. Huvudmannens mamma hörde av sig den 18 september 2019 och uppgav att hon inte har något att säga avseende förslag på ny god man, men hörde sedan av sig igen den 20 september 2019 och uppgav att hon önskade lämna ett yttrande på kvällen. Något yttrande inkom dock inte, varför enheten för överförmyndarärenden fattade beslut om byte den 24 september 2019.

Handläggning av begäran att bli entledigad i ärende 922293

Sammanfattning

AA inkom med en begäran om entledigande den 16 oktober 2018. Den 17 september 2019 beslutade enheten för överförmyndarärenden att entlediga AA från uppdraget. En anställd på förvaltarenheten i Malmö förordnades samtidigt till ny ställföreträdare i ärendet. Anledningen till att ärendet dragit ut på tiden beror dels på att enheten inte kunnat hitta en frivillig ställföreträdare som velat åta sig uppdraget, dels på att det varit oklart om huvudmannen önskat att godmanskapet upphör och då huvudmannen varit mycket svår att nå. Så fort förvaltarenheten kommit igång med sin verksamhet, skickades uppdraget dit. Beslut om byte fattades kort efter att åtagandehandling inkommit.

Överförmyndarnämnden har inte skickat ut en särskild underrättelse till AA med förklaring om att ärendet är väsentligt försenat, enligt 11 § förvaltningslagen. Överförmyndarnämnden har däremot varit i kontakt med AA kontinuerligt under ärendets handläggning och förklarat varför det tar tid att hitta en ny ställföreträdare i ärendet. AA har ansökt om omedelbart avgörande enligt 12 § förvaltningslagen och ansökt till tingsrätten om entledigande enligt 11 kap. 19–19 a §§ föräldrabalken.

Ärendets gång

AA utsågs som god man för huvudmannen i ärendet den 1 juni 2017. Den 16 oktober 2018 inkom AA med en begäran att bli entledigad och som grund uppgav han att huvudmannen önskade hans entledigande. Den 17 oktober 2018 skickade överförmyndarnämnden en bekräftelse på begäran om entledigande samt erinran om kvarstående i uppdraget till AA. Där framgick även att det förekommer väntetid gällande byte av god man/förvaltare.

Ärendet lades på mailutskick fem gånger, den 28 november 2018, den 19 februari 2019, den 28 mars 2019, den 13 juni 2019 och den 25 juni 2019.

Mailutskicken genererade inga svar från intresserade ställföreträdare. Den 8 juli och den 22 augusti 2019 togs kontakt med tre respektive två ställföreträdare som kunde tänkas vara intresserade av ärendet. Ingen av dem var intresserade av uppdraget.

Den 28 november 2018 hörde AA av sig och uppgav att huvudmannen inte ville medverka till godmanskap. Den 26 april 2019 lämnade han in en ansökan om upphörande till tingsrätten, i första hand yrkade han att godmanskapet skulle upphöra och i andra hand att han skulle bli entledigad från godmanskapet och att godmanskapet ska kvarstå men sakna ställföreträdare. Enheten för överförmyndarärenden har försökt ringa till huvudmannen den 28 november 2018 och har den 15 maj 2019 skickat brev till huvudmannen till folkbokföringsadressen. Brevet kom i retur. Huvudmannens vistelseadress och telefonnummer har varit okänd både för enheten och för den gode mannen under den aktuella perioden. Enheten för överförmyndarärenden har varit i kontakt med tingsrätten som också de haft svårt att nå huvudmannen för att klargöra om han samtycker till godmanskap eller inte. Huvudmannen blev av tingsrätten delgiven AA:s ansökan den 26 juni 2019 men yttrade sig inte under tidsfristen. Den 27 augusti 2019 fick enheten för överförmyndarärenden till slut kontakt med huvudmannen som förklarade att han fortfarande önskar god man.

Enheten lämnade dagen efter en redogörelse till tingsrätten över de åtgärder som vidtagits. Tingsrätten avskrev ärendet den 18 september 2019, efter att AA entledigats från uppdraget.

Enheten för överförmyndarärenden har varit i kontakt med AA den 27 mars, den 5 april och den 2 maj 2019 beträffande handläggningen av ärendet, samt andra ärenden där han begärt sig entledigande. AA har den 11 juni 2019 med stöd av 12 § förvaltningslagen begärt att överförmyndarnämnden avgör ärendet. Överförmyndarnämnden avslog denna begäran den 9 juli 2019. Avslaget överklagades den 12 juli 2019.

Ärendet skickades till förvaltarenheten den 28 augusti 2019. Skriftligt åtagande från vidtalad ny god man på förvaltarenheten inkom tillsammans med skriftligt godkännande från huvudmannen den 13 september 2019 och beslut om byte av god man fattades den 17 september 2019.

Överförmyndarnämndens bedömning

Enligt 9 § förvaltningslagen ska ett ärende handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts. Överförmyndarnämndens bedömning är att handläggningstiderna för bytesärenden behöver förkortas och målet är att 85 % av ärendena ska avgöras inom 90 dagar. Av avgörande betydelse vid handläggningen av aktuella ärenden har varit förväntningarna på att förvaltarenheten skulle komma igång med sitt arbete i början av 2019. Enligt handläggare på enheten för överförmyndarärenden stod det klart tidigt att ärendena är sådana att de bör överlämnas till förvaltarenheten. Bägge ärenden är av komplicerad art och i båda ärendena har det förekommit flera byten av god man tidigare. För att uppfylla kraven enligt 9 § förvaltningslagen bör ändå fler försök ha gjorts att hitta en ny ställföreträdare i början av handläggningen.

En särskild underrättelse enligt 11 § förvaltningslagen har inte skickats ut, men enheten för överförmyndarärenden har varit i kontakt med AA vid flera tillfällen under handläggningens gång och förklarat varför ärendena tar tid. Överförmyndarnämnden är därför av uppfattningen att information har lämnats till AA, men har uppmärksammat att det finns anledning för enheten för överförmyndarärenden att se över handläggningsrutinerna avseende bytesärenden för att säkerställa att underrättelse skickas ut i samtliga ärenden som riskerar att bli väsentligt försenade. Enheten för överförmyndarärenden kommer även se över så att information om möjligheten att begära sig entledigad

i tingsrätten enligt 11 kap. 19–19 a §§ föräldrabalken alltid lämnas till ställföreträdare som begärt sig entledigade.

AA kommenterade remissvaret.

Rättslig reglering m.m.

I ärendet aktualiseras bl.a. frågan om entledigande av god man. Även om det inte framgår av den följande redovisningen omfattar de rättsliga regleringarna också förvaltare.

En god man har rätt att på begäran bli entledigad från sitt uppdrag. Om godmanskapet ska fortsätta, är den gode mannen dock skyldig att kvarstå till dess att en ny god man har utsetts, om inte annat föreskrivs i 11 kap. 19 a § föräldrabalken, FB. Det är överförmyndaren som beslutar om ett entledigande. (11 kap. 19 § andra stycket och 19 b § FB.)

Skyldigheten enligt 11 kap. 19 § andra stycket FB att kvarstå som god man gäller inte om en god man som har förordnats enligt 4 § i samma kapitel har skälig orsak att bli entledigad innan en ny god man har utsetts. Om den gode mannen blir entledigad ska godmanskapet upphöra, om överförmyndaren har vidtagit alla rimliga åtgärder för att finna någon annan som är lämplig och vill åta sig uppdraget. I dessa fall är det rätten som beslutar om ett entledigande. Om rätten bedömer att den gode mannen ska entledigas ska den alltså också pröva om godmanskapet ska upphöra. (11 kap. 19 a och 19 b §§ FB.)

En ansökan om entledigande av en god man och upphörande av godmanskap får göras av bl.a. den gode mannen (11 kap. 21 § första stycket FB).

Bestämmelserna i 11 kap. 19 a och 19 b §§ FB trädde i kraft den 1 januari 2015 (SFS 2014:886). I förarbetena framhålls att bl.a. uppdrag som god man har ett tydligt ideellt inslag och det pågår ofta under lång tid. Den som åtar sig ett sådant frivilligt uppdrag ska ha rätt att känna sig trygg i uppdraget, något som en lagfäst rätt att frånträda uppdraget trots att någon ersättare inte har utsetts ansågs kunna bidra till. Genom att införa en sådan rätt ansågs också möjligheterna att rekrytera tillräckligt många kvalificerade och lämpliga personer till uppdrag som god man och förvaltare kunna förbättras. (Se prop. 2013/14:225 s. 23 f.)

Vid bedömningen av om en god man har ”skälig orsak” att bli entledigad ska det ske en avvägning mellan de skäl som ställföreträdaren har för att uppdraget ska upphöra och den enskildes behov av att det kontinuerligt finns en ställföreträdare förordnad. Det kan finnas skälig orsak att omedelbart frånträda uppdraget vid jäv, om ställföreträdaren blir allvarligt sjuk eller om huvudmannen har utövat våld mot ställföreträdaren. En ställföreträdare måste i regel godta vissa och inte helt obetydliga olägenheter för att behovet av ställföreträdarskap ska tillgodoses i avvaktan på att en ny ställföreträdare utses. (Se a. prop. s. 47.)

Omständigheter som ska beaktas vid prövningen av vad som skäligen kan begäras av ställföreträdaren är bl.a. hur svårt det är för överförmyndaren att hitta en ersättare och hur lång tid det tar innan en ny ställföreträdare kan utses. Ju längre tid det tar att utse en ny ställföreträdare, desto lägre krav ska gälla för att de skäl som ställföreträdaren har för uppdragets upphörande ska anses vara tillräckliga för ett entledigade. Vid intresseavvägningen behöver kravet för att en god man ska anses ha skälig orsak att frånträda sitt uppdrag ofta inte vara fullt så högt ställt som när det gäller en förvaltare. Skälet för det är att behovet av att det kontinuerligt finns en ställföreträdare normalt inte är lika stort vid godmanskap som vid förvaltarskap, eftersom den enskilde vid ett godmanskap har kvar sin rättshandlingsförmåga och t.ex. själv får sköta sin ekonomi. (Se a. prop. s. 47.)

När det gäller rättens prövning av om överförmyndaren har vidtagit "rimliga åtgärder" för att hitta en ersättare, framgår det av förarbetena att det krävs att förmyndaren i varje enskilt fall har gjort aktiva efterforskningar och i princip uttömt de möjligheter som finns att hitta en ersättare. Det kan t.ex. krävas att myndigheten har tillfrågat samtliga personer som anmält intresse för ställföreträdaruppdrag och, i förekommande fall, kommunens förvaltarenhet. Om det rör sig om ett krävande uppdrag bör det dock inte krävas att överförmyndaren har frågat personer som saknar eller har begränsad erfarenhet av sådana uppdrag eller av någon annan anledning inte bedöms klara av eller vara lämplig för ett sådant uppdrag. (Se a. prop. s. 48.)

Som framgått fattar alltså överförmyndaren beslut om att entlediga en god man som begär det, medan tingsrätten ska pröva om en god man ska entledigas omedelbart innan en ny ställföreträdare har utsetts. Av förarbetena till bestämmelsen i 11 kap. 19 a § FB framgår att en av remissinstanserna framhöll att ordningen med olika instanser kan leda till gränsdragningsproblem, och förordade av den anledningen att även dessa beslut skulle fattas av överförmyndaren. Mot detta talade, enligt regeringen, att ett entledigande av en ställföreträdare i förtid samtidigt väcker frågan om huruvida ställföreträdarskapet ska bestå. Av den anledningen borde det vara rätten som fattar beslut enligt bl.a. 11 kap. 19 a § FB. (Se a. prop. s. 27.) Förarbetena berör dock inte hur överförmyndaren ska agera om t.ex. den gode mannen vänder sig till rätten med en begäran om att bli entledigad, samtidigt som det finns ett pågående ärende om entledigande hos överförmyndaren.

Ett ärende ska handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts (9 § FL). Om en myndighet bedömer att avgörandet i ett ärende som har inletts av en enskild part kommer att bli väsentligt försenat, ska myndigheten underrätta parten om detta. I en sådan underrättelse ska myndigheten redovisa anledningen till förseningen. (11 § FL.) Vid bedömningen av om ett avgörande kommer att bli väsentligt försenat kan den tid som myndigheten i förekommande fall har angett som normalt tid för en viss ärendetyp tjäna som en utgångspunkt. Myndigheten får dock ta hänsyn

även till omständigheterna i det konkreta fallet. Vad som utgör en väsentlig försening i ett visst fall kan behöva bedömas i relation till den betydelse ett snabbt avgörande normalt kan förväntas ha för den enskilde, t.ex. om den fråga som prövas är av direkt och påtaglig betydelse för den enskildes personliga eller ekonomiska ställning. Avsikten är att en kortare tids försening av avgörandet normalt inte ska innebära att myndigheten är skyldig att underrätta parten om förseningen. (Se prop. 2016/17:180 s. 296.)

JO har i flera tidigare beslut riktat kritik mot överförmyndarnämnder för bristfällig och långsam handläggning av ärenden om entledigande av god man eller förvaltare. Se t.ex. JO 2002/03 s. 421 samt JO:s beslut den 30 maj 2016, dnr 5071-2015, den 13 september 2016, dnr 539-2016, och den 3 maj 2017, dnr 351-2017. I de tre senaste ärendena ansåg JO att en handläggningstid om åtta månader och längre var oacceptabel. JO ansåg också att nämnderna borde ha upplyst ställföreträdarna om tingsrättens möjlighet att entlediga en ställföreträdare innan en ny utsetts.

Bedömning

AA har varit förordnad som god man för två personer med stöd av 11 kap. 4 § FB (överförmyndarnämndens ärenden med aktnummer 922293 och 925176). Han har i enlighet med 11 kap. 19 § andra stycket FB hos nämnden begärt sitt entledigande från uppdragen. Frågan är vad som kan vara en rimlig handläggningstid av en sådan begäran. I ärendet aktualiseras även hur nämnden ska agera när en god man – innan den handläggningen är avslutad – begär rättens prövning av om han eller hon ska bli entledigad från sitt uppdrag utan att det finns någon ny ställföreträdare (11 kap. 19 a § första stycket FB). Förutom dessa frågor kommer jag i det följande även att beröra vilka krav som kan ställas på överförmyndaren att lämna upplysningar enligt 11 § FL.

Handläggningen i överförmyndarnämndens ärende med aktnummer 922293

AA begärde den 16 oktober 2018 att bli entledigad som god man. Denna begäran handlades i överförmyndarnämndens ärende med aktnummer 922293. Den 28 november gjorde nämnden ett första e-postutskick för att hitta en lämplig ersättare. Därefter gjorde nämnden ytterligare utskick utan resultat. AA ansökte den 26 april 2019 hos rätten om att få bli entledigad från uppdraget med stöd av 11 kap. 19 a § FB. Nämnden hade då ännu inte hittat någon ersättare för honom. Den 17 september entledigade nämnden honom från uppdraget som god man och tingsrätten skrev dagen därpå av sitt ärende om entledigande.

Det pågick alltså två parallella processer om entledigande från den 26 april 2019. Grundfrågan i de båda processerna var visserligen densamma, dvs. entledigandet av en god man, men överförmyndarnämnden och tingsrätten hade att handlägga frågan utifrån skilda utgångspunkter. Nämndens handläggning syftade till att hitta en lämplig ersättare åt AA för att därefter kunna entlediga honom från uppdraget som god man och förordna en ny ställföreträdare.

Tingsrätten skulle däremot pröva om AA hade skäl原因 att bli entledigad innan en ny god man hade utsetts och, om det bedömdes vara fallet, om godmanskapet skulle upphöra. Det innebär enligt min mening att den senare processen inte utgör något hinder för att nämnden fortsätter arbetet med att hitta en lämplig ersättare för att kunna entlediga ställföreträdaren med stöd av 11 kap. 19 § andra stycket FB. Det är något som även lagstiftaren har förutsatt, eftersom det enligt förarbetena krävs att förmyndaren i princip har uttömt de möjligheter som finns att hitta en ersättare för att förutsättningarna för ett upphörande av ställföreträdarskap ska vara uppfyllda (se prop. 2013/14:225 s. 48).

Både vid bedömningen av om en god man har skäl原因 att bli entledigad innan en ny ställföreträdare har utsetts och om ställföreträdarskapet ska upphöra ska rätten ta hänsyn till huvudmannens intressen. Som framgått är lagstiftarens avsikt att överförmyndaren ska göra relativt långtgående efterforskningar för att hitta en lämplig ersättare för att lagtextens krav på ”rimliga åtgärder” ska anses vara uppfyllt. Regleringen utgår från att huvudmannen även efter entledigandet av en god man eller förvaltare har ett behov av det stöd och den hjälp som ett ställföreträdarskap innebär. Avsikten är således att tillgodose huvudmannens intressen, och det ligger i linje med detta syfte att överförmyndaren fortsätter ansträngningarna att hitta en lämplig ersättare sedan ställföreträdaren begärt rättens prövning enligt 11 kap. 19 a § FB. Jag kan för övrigt konstatera att en ansökan om entledigande hos tingsrätten naturligtvis kan leda till ett avslag. Det är även med hänsyn härtill av vikt att överförmyndaren fortsätter arbetet med att hitta en ersättare under den tid som processen pågår vid tingsrätten, annars kan överförmyndaren förlora värdefull tid.

Av remissvaret framgår att överförmyndarnämnden efter AA:s ansökan till tingsrätten fortsatte försöka hitta en ersättare för honom. Nämnden skickade ut e-postmeddelanden den 13 och den 25 juni 2019. Därefter hade nämnden i detta syfte kontakt med presumtiva ställföreträdare den 8 juli och den 22 augusti. Nämnden har således agerat i enlighet med lagstiftarens intentioner. Trots dessa åtgärder tog det närmare ett år innan överförmyndarnämnden slutligen kunde entlediga AA från hans uppdrag. Jag ifrågasätter inte nämndens uppgifter om att ärendet var av komplicerad art och noterar att det var svårt att nå huvudmannen för besked om huruvida han önskade att godmanskapet skulle upphöra. Även med beaktande av dessa förhållanden förtjänar dock nämnden enligt min mening kritik för den långsamma handläggningen.

Handläggningen i överförmyndarnämndens ärende med aktnummer 925176

När det gäller det andra av överförmyndarnämndens ärenden (aktnummer 925176) som varit föremål för min granskning framgår följande. AA begärde den 14 januari 2019 sitt entledigande, om han inte medgavs extra arvode för uppdraget. Begäran var således villkorad och den 16 januari fann nämnden att det inte fanns skäl att ändra på arvodesbeslutet. Samma dag bekräftade

nämnden att den tagit emot AA:s begäran om entledigande. Så långt har jag inga synpunkter på nämndens handläggning av ärendet.

Av remissvaret framgår att en handläggare på enheten för överförmyndarärenden hade kontakt med AA den 22 januari 2019, och att de kom överens om att ”avvakta byte tills vidare”. De närmare skälen för denna överenskommelse eller vad den enligt nämnden innebar har dock inte angetts i remissvaret. Det är dessutom oklart hur länge nämnden skulle vänta innan den började handlägga AA:s begäran. Någon sådan uppgift finns inte heller i dagsboksbladet i nämndens ärende. Åtgärden ger intrycket av att ärendet har vilandeförklarats, men förvaltningslagen saknar bestämmelser som reglerar ett sådant förfarande. Jag vill för egen del framhålla att om överförmyndaren får in en begäran om entledigande ska den handläggas enligt den allmänna principen i 9 § FL, dvs. så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts. Det är alltså nämndens ansvar att driva ärendet framåt mot ett avgörande och bevaka att det inte blir liggande.

En god man som begär sitt entledigande har av ett eller annat skäl gjort bedömningen att han eller hon inte kan eller vill ha kvar ställföreträdarskapet. Dessa förhållanden kan påverka den gode mannens förmåga att utföra ställföreträdarskapet i avvaktan på att överförmyndaren hittar en lämplig ersättare. Av den anledningen har även huvudmannen ett intresse av att frågan om entledigande avgörs så snabbt som möjligt och att ett fungerande ställföreträdarskap kommer på plats. Mot denna bakgrund ställer jag mig tveksam till överförmyndarnämndens hantering av AA:s begäran om entledigande. Om han inte ville att nämnden skulle påbörja handläggningen omedelbart borde han skriftligen ha förelagts att precisera sin begäran och upplysts om hur nämnden avsåg att fortsätta sin handläggning. Nämnden kunde i det sammanhanget t.ex. ha gett honom tillfälle att senast en viss dag komplettera sin ansökan eller förklarat att den uppfattat att han avsåg att återkalla sin begäran. Därefter hade nämnden kunnat fortsätta sin handläggning och antingen prövat frågan om entledigande eller skrivit av ärendet. AA hade i sistnämnda situation kunnat ge in en ny ansökan om han vid en senare tidpunkt ville bli entledigad. Jag anser under alla förhållanden att det är viktigt att nämnden handlägger ärenden så att det inte uppstår en risk för missförstånd och att en begäran om entledigande glöms bort.

Den 5 april 2019 gjorde nämnden ett första utskick för att hitta en efterträdare till AA. Därefter gjordes två ytterligare utskick. Även i detta ärende vände sig AA till tingsrätten för en prövning enligt 11 kap. 19 a § FB. Den 19 juni förelade tingsrätten överförmyndarnämnden att yttra sig i ärendet. Nämnden avstyrkte begäran om entledigande och uppgav att ärendet skulle överlämnas till förvaltareheten. Den 22 juli avslog tingsrätten AA:s begäran, och den 24 september entledigade överförmyndarnämnden honom från uppdraget. Trots att handläggningen drog ut på tiden finner jag att tidsutdräkten hos nämnden med hänsyn till omständigheterna inte var sådan att det finns anledning till kritik i denna del.

Underrättelseskyldighet vid väsentlig försening

Av remissvaret framgår att nämnden vid en viss tidpunkt bedömde att avgörandet i respektive ärende skulle bli väsentligt försenat. Detta har i och för sig aktualiserat tillämpningen av 11 § FL. Av min utredning drar jag emellertid slutsatsen att överförmyndarnämnden löpande hade kontakt med AA om ärendena och därvid även förklarade varför handläggningen dragit ut på tiden. En underrättelse enligt 11 § FL kan lämnas både skriftligen och muntligen (se prop. 2016/17:180 s. 296.) Det är alltså upp till myndigheten att avgöra på vilket sätt det är lämpligast att lämna informationen. Dessutom är syftet med underrättelseskyldigheten främst att bidra till att enskilda slipper onödig irritation över att avgörandet dröjer och samt att de får nödvändig information för att i rimlig utsträckning kunna planlägga sina förehavanden i avvaktan på beslutet. Jag anser mot denna bakgrund att det inte finns skäl att kritisera nämnden för att den inte skickade ut någon särskild underrättelse till AA.

Nämnden har förklarat att den har för avsikt att se över handläggningsrutinerna för att säkerställa att underrättelser vid väsentliga förseningar skickas ut i fortsättningen. Det är naturligtvis välkommet att nämnden vidtar åtgärder för att förbättra sina rutiner. Som jag tidigare varit inne på kan en underrättelse enligt 11 § FL lämnas såväl skriftligen som muntligen. Om det behövs en utförlig förklaring för att bestämmelsens syfte ska uppnås är det enligt min mening lämpligare att informationen ges skriftligen. På så sätt minskar risken för missförstånd. Och om informationen lämnas muntligen bör det göras en anteckning i ärendet om att den enskilde har underrättats enligt den aktuella bestämmelsen. Anteckningen bör dessutom innehålla en uppgift om lämnad förklaring samt vem som har gjort det.

Avslutande synpunkter

I mitt beslut har jag haft synpunkter på bl.a. att det varit en allt för lång handläggningstid i ett av överförmyndarnämndens ärenden om entledigande av god man. Av remissvaret framgår att nämnden har som målsättning att 85 procent av dessa ärenden ska avgöras inom 90 dagar. Målsättningar kan enligt min mening verka både handlingsdirigerande och öka tydligheten i hur ärenden ska hanteras. Det mål som nämnden bestämt för den aktuella typen av ärenden är ambitiöst. Jag noterar samtidigt att det inte är ovanligt att det råder en brist på lämpliga personer som en överförmyndare kan förordna som god man respektive förvaltare, och att det tycks ha varit fallet också i Malmö. Denna brist kan bidra till att handläggningen av byten av ställföreträdare i vissa fall drar ut på tiden. Långa handläggningstider motverkar dels huvudmannens intresse av ett fungerande ställföreträdarskap, dels ställföreträdarens intresse av att inte ha kvar ett uppdrag som han eller hon av något skäl anser sig inte kunna fullgöra. Av den anledningen ser jag positivt på att det har vidtagits åtgärder för att det ska bli lättare att inom rimlig tid utse ställföreträdare, även i mer komplexa ärenden. Det kommer förhoppningsvis kunna bidra till att korta handläggningstiderna hos Överförmyndarnämnden i Malmö och därmed att de syften som ligger bakom 11 kap. 19 och 19 a §§ FB kan uppnås.

Vad som i övrigt har förekommit i ärendet föranleder inga uttalanden från min sida.

Länsstyrelsen i Skåne län har tillsyn över Överförmyndarnämnden i Malmö kommun. Jag skickar därför en kopia av detta beslut till länsstyrelsen för kännedom.

Ärendet avslutas.